

Se blomman!

BENGT JONSELL

Se blomman! Med detta utrop från Stagnelius som devis har Kerstin Ekman och Gunnar Eriksson samlat en rad mest korta essäer med botaniska teman, stundom jordnära, oftare mer abstrakta kring poesi, historia, evolution och mycket mer. Författarskapen är till dels samman-tvinnade men oftare skilda åt och markerade med skilda "jagsymboler", fastän man tycker sig skönja ömsesidig påverkan rakt igenom, och det är väl just meningen.

"Blomma" är ju flertydigt, dels ett väl definierat organ i reproduktionens tjänst, dels närmast synonymt med "växt" – vi plockar till vardags blommor, inte växter, men vi samlar (eller samlade) sådana när studier eller vetenskap det fordrar.

Här används begreppet blomma mycket fritt. För den så att säga egentliga blomman svarar i boken framför allt Goethe, vars "Die Metamorphose der Pflanzen" citeras i sin helhet (på svenska). Annat avlägsnar sig helt från "blomman", såsom de fyra kapitlen om låsbräknar, Gunnars speciella favoriter.

Mellan dessa extremer kan man följa än vindlande än rakare vägar i de mer än 70 essäerna, som fördelats på sju övergripande teman: Paradiset, Vägvisarna, Fruntimren, Rosor, Högt och Lågt, Året går runt samt Blommande sår.

Inte bara Stagnelius och Goethe utan en lång rad poeters och skriftställares relationer till Blomma kommer på tal. Bland våra egna finner man fru Brenner och herr Atterbom (som nog knappast såg sina poetiska blommor), naturligtvis Karlfeldt (som kände dem desto bättre) och bland rosorna Carl Jonas Love Almqvist.

Kanske tilltalar mig allra mest de något mer djupgående essäerna, som den om Harry Martinson bland enar och konvaljer eller den om Elsa Beskow med den kanske allegoriska kampen i täppan mellan trädgårdsväxterna och ogräsen.

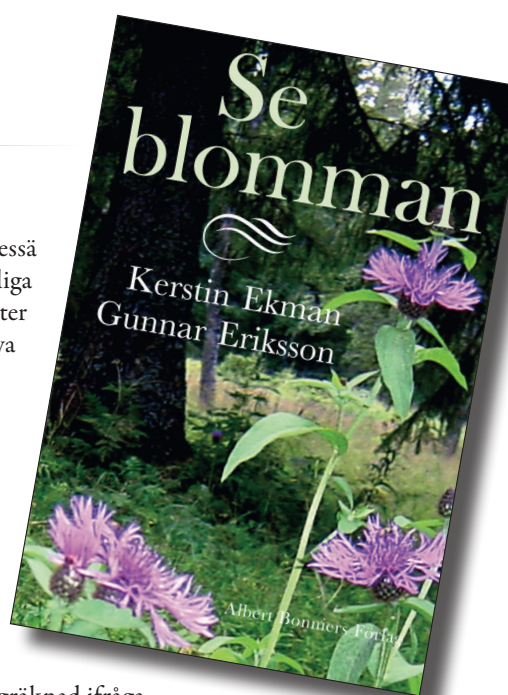
I en tät essä om den heliga sådden möter vi suggestiva citat från både Delblanc och Hamsun, och den sumeriska gudinnan Inanna. Vergilius visar sig

mindre nogräknad ifråga om blomningstider än man väntar sig.

Bland de utländske från senare tider finner vi många av de tyskspråkiga, Schiller och Hölderlin och Goethes vän Johann Gottlieb Herder, som såg mer av blommorna än man kunnat tro. Mindre överraskande är Rousseau med sina *Lettres élémentaires sur la botanique* – men var finns Shakespeare? Han om någon vädde väl samman symbolik och konkretion och hade väl försvarat en plats i denna skara.

Botanisterna saknas givetvis inte. Linné är oundviklig men här långt ifrån dominant, och det är inte heller hans lärjungar. Ofta återkommer däremot Elias Fries, som en gång var ämnet för Gunnars doktorsavhandling. Vi får följa Fries både bland rosorna och bland svamparna, såsom hans förtjusning över sonen Roberts fynd av den rara jättemusseronen – men då är vi åter bra långt från "blomman".

Botaniker i fjällvärlden får god plats, som Olof Rudbeck d.y., Göran Wahlenberg och Sten Selander. Gunnar återvänder själv till sin ungdoms vandring med sin bror Henry i Padjelanta, då de sig själva ovetande fann den närmast legendariska grusnarven *Arenaria humifusa*, först funnen av Wahlenberg 1807 och under 1900-talet själva fokuspunkten för den tidvis animerade diskussionen om växters istidsöverlevnad i Skandinavien, vilken i någon mån berörs.

Det botaniska innehållet är rikt och kanske för många lite överraskande. Gunnar har genom åren skärskådat biotoper som härbärgerar en rest av det gamla odlingslandskapets flora, som stubbåkrar där ännu ogräs som sminkrot och nattglim kan överleva och de blommande kraftledningsgatorna, där importerade exotismer i Upplands flora som sommarfibbla och småvänderot etablerat sig.

Veckholms skjutfält sydost om Enköping är ännu hemvist för fältgentiana och finnögöntröst – här har många arter bevarats från det landskap av herrgårdstorp som försvann när militären ryckte in, och som inte drabbades av det moderna jordbrukets hårdhänta rationalisering.

Vi förs till Bergslagens finnbygder, där de isolerade förekomsterna av ”finnklint” (flornas

ängsklint) och kanske toppklocka och kåltistel bär vittne om 1600-talets bosättningar österifrån.

Sist bland dessa exempel väljer jag den gäckande grådraban vid Hjälstaviken, ibland i riklig mängd, oftare knappt uppletbar, de båda författarnas överraskande fynd av en art som nu är så gott som försvunnen från Mälardalenstrakterna.

Länge än skulle man bokstavligen kunna botanisera i denna bok, men jag hoppas att exemplen skall locka många att finna sin väg till den och leta sig fram i den brokiga blomsterväven. **SBT**

Se blomman

Kerstin Ekman & Gunnar Eriksson 2011. Albert Bonniers förlag. ISBN 978-91-0012577-6, 304 sidor. Pris ca 200 kr.

Högbergs flora

Anders Bohlin berättar om en gammal flora som aldrig gjorde några större avtryck i den botaniska litteraturhistorien.

ANDERS BOHLIN

Jag har en gammal flora i min bokhylla. Den saknar text på bokryggen. Floran som är skriven av J. D. Högberg och utgiven 1843 är betitlad ”Svensk Flora innefattande Sveriges Phanerogamväxter, med en kort, förberedande vextlära för nybörjare”. Även om boken är riktad till nybörjare så är den med dagens mått ganska avancerad. Den är tillägnad professorn i zoologi, dr. Carl Johan (Jacob) Sundevall.

Johan Daniel Högberg föddes i Mariefred 1823, blev apotekarlärling i Strängnäs, och ”studentkandidat” i Uppsala. Han var alltså tjugo år gammal då han publicerade denna märkliga flora. Högberg avled i Uppsala den 13 juni samma år. Dödsorsaken är inte känd, men man kan undra om han inte ville leva längre efter den fruktansvärda recensionen av florans i Botaniska Notiser 1843.

Två år tidigare hade Högberg publicerat en ”Naturalhistoria för ungdom” med över hundra kolorerade figurer. En bok som i dag kostar närmare tretusen kronor på antikvariat.

Förordet till florans börjar med orden:

Närvarande arbete är ingalunda ugifvet i afsigt att öfverträffa de Svenska Floror vi förut hafva; det är ämnadt att öfverlemnas åt Landtmannen, nybörjaren och den olärde, som, med sinne för naturens skönhet, ej kan undertrycka sin vetgirighet utan önskar att litet närmare lära känna Botanikens väsende. För den som ex professo ämna studera vetenskapen är det sålunda ej utgifvet.

I avsnittet ”Vextlära, (botanologi)” presenterar Högberg såväl Linnés sexualsystem som Tourneforts system samt Fries’ och Reichenbachs naturliga system.

”§ 37. Systemer

Artificiella systemer. Vi hafva uti inledningen §.5 sett skillnaden emellan de artificiella och naturliga systemerna. Af de artificiella äro ostridligt Linnés och Tourneforts de bästa och sinnrikaste; det förra bygd på ståndarnes och pistillernas beskaffenhet och det senare på blomkronornas utseende och förhållande till hvarandra. Linnés system kallas företrädesvis sexualsystem, emedan det är grundat på köndelarnes beskaffenhet (sexus).